

ZAWIYAH Mohd Zain
MOHAMMAD AGUS Yusoff
Universiti Kebangsaan Malaysia

KETIDAKAKURAN SIVIL DAN KESANNYA KE ATAS PENDEMOKRASIAN DI ERA ABDULLAH BADAWI

CIVIL DISOBEDIENCE AND ITS IMPACT ON DEMOCRATIZATION DURING ABDULLAH BADAWI'S ERA

Selepas Abdullah Badawi dilantik sebagai Perdana Menteri Malaysia pada tahun 2003, beliau berjanji melakukan perubahan dalam bidang pentadbiran dan politik. Namun, selepas empat tahun pemerintahannya, janji tersebut gagal ditunaikan menyebabkan rakyat tidak berpuas hati. Tujuan artikel ini ialah membincangkan tentang ketidakakuran sivil di era Abdullah Badawi dan kesannya ke atas pilihan raya dan juga pendemokrasian. Artikel ini berhujah ketidakakuran sivil berlaku disebabkan empat faktor utama, iaitu kegagalan menunaikan janji untuk melakukan perubahan, masalah ekonomi, rasuah dalam kerajaan dan juga kegagalan kerajaan menangani isu-isu perkauman. Akibatnya Barisan Nasional telah gagal untuk memperoleh dua pertiga majoriti bagi kerusi parlimen pada pilihan raya umum 2008 dan juga dalam masa yang sama tewas lima negeri kepada pembangkang. Kedua, walaupun ketidakakuran sivil tidak berjaya membawa kepada pertukaran kerajaan namun, ia telah melahirkan demokrasi siber dan mewujudkan kesedaran di kalangan masyarakat Malaysia untuk mencabar kerajaan pimpinan Abdullah Badawi.

Katakunci: *ketidakakuran sivil, pendemokrasian, Abdullah Badawi, pilihan raya, siber demokrasi.*

Upon being elected as Prime Minister in 2003, Abdullah Badawi promised to make changes in the political and administrative aspects. However, four years into his leadership, the promise remained unfulfilled and this led to the dissatisfaction among the people. The purpose of this paper is to analyze the emergence of civil disobedience during Abdullah Badawi's era and its impact upon the election and democratization process. This article argues that civil disobedience occurred due to four factors, namely unfulfilled promise to reform, economic problem, corruption in government and the government's failure to handle racial issues. Consequently, the National Front coalition failed to gain the two-thirds majority of seats during the

2008 parliamentary general elections and at the same time lost five states to the opposition. Second, even though the emergence of civil disobedience failed to create a change of government, however, it has been able to give birth to cyber democracy and create awareness among Malaysians to challenge the Abdullah Badawi's leadership of the government.

Keywords: *civil disobedience, democratization, Abdullah Badawi, election, cyber democracy*

Pengenalan

Sejak mencapai kemerdekaan pada tahun 1957, Malaysia telah diperintah oleh enam orang Perdana Menteri (PM). Daripada kesemua PM tersebut, Dr. Mahathir Mohamad adalah tokoh yang paling lama memerintah. Sepanjang pemerintahan beliau selama 22 tahun, terdapat beberapa siri ketidakakuran sivil yang berlaku disebabkan rakyat tidak berpuas hati terhadap beberapa tindakan kerajaan antaranya berkaitan hak sivil dan juga hak politik. Ketidakakuran sivil yang paling hebat adalah pada tahun 1998 berikutan pemecatan Timbalan Perdana Menteri (TPM) Anwar Ibrahim. Walau bagaimanapun, ketidakakuran sivil tersebut tidak memberi kesan kepada proses pendemokrasian dan Dr. Mahathir masih menerajui pentadbiran negara sehingga September 2003. Selepas Abdullah Badawi mengambil alih pemerintahan negara, beliau mempunyai cara tersendiri untuk mengembalikan sokongan masyarakat terhadap Barisan Nasional (BN) yang telah merosot pencapaiannya pada PRU 1999. Hasilnya beliau berjaya membawa kemenangan besar kepada BN pada PRU 2004. Namun, pada PRU 2008 pencapaian BN merosot dengan teruk disebabkan ketidakpuasan masyarakat terhadap kepimpinan beliau.

Artikel ini bertujuan untuk menganalisis sebab berlakunya ketidakakuran sivil dan impaknya ke atas proses pendemokrasian di era Abdullah Badawi. Antara persoalan yang dibincangkan ialah: adakah Abdullah Badawi berjaya mengembalikan sokongan masyarakat kepada BN yang merosot pada PRU 1999? Bagaimana pula halnya dengan ketidakakuran sivil? Adakah ia telah lenyap? Kalau tidak, apakah kesannya ke atas proses pendemokrasian? Untuk menjawab persoalan yang dikemukakan, artikel ini dibahagikan kepada beberapa bahagian: pertama membincangkan konsep ketidakakuran sivil dan pendemokrasian serta melihat perkaitan kedua-dua konsep tersebut. Kedua, membincangkan dasar baru yang diperkenalkan oleh Abdullah Badawi. Ketiga, menganalisis sebab kemunculan ketidakakuran sivil. Akhir sekali menganalisis impak ketidakakuran sivil ke atas pendemokrasian di Malaysia.

Konsep Ketidakakuran Sivil dan Pendemokrasian

Secara umumnya, ketidakakuran sivil merupakan satu bentuk penentangan masyarakat terhadap kerajaan atau pegawainya disebabkan terdapat perkara tertentu yang rakyat tidak berpuas hati. Tujuannya untuk memberi kesedaran kepada kerajaan agar memenuhi tuntutan mereka terhadap sesuatu perkara. Menurut Rawls (1971:363) ketidakakuran sivil adalah sebagai tindakan awam yang aman, dilakukan secara terbuka dan biasanya bertujuan untuk menuntut perubahan terhadap undang-undang atau polisi kerajaan. Rawls dalam hujahnya juga menyatakan ketidakakuran sivil biasanya berlaku dalam masyarakat kerana ruang untuk mereka menyuarakan pendapat telah tertutup sama sekali. Oleh itu, perubahan yang dituntut oleh mereka ialah supaya kerajaan melaksanakan pemerintahan demokrasi dan memberi ruang supaya masyarakat bebas untuk bersuara.

Takrifan Rawls turut dipersetujui oleh Bedau (1991:51) yang menyatakan ketidakakuran sivil adalah “...acts which are illegal, committed openly, non-violently, and conscientiously, within the framework of the rule of law and with the intention of frustrating or protesting some law, policy, or decision of the government (or some of its officers).” Dalam takrifan ini, Bedau menekankan bahawa ketidakakuran sivil dilakukan secara aman disebabkan mereka kecewa dengan tindakan kerajaan atau pegawai kerajaan. Bedau memberi contoh kekecewaan masyarakat terhadap tindakan kerajaan adalah seperti berlakunya ketidakadilan dalam masyarakat menerusi undang-undang yang tidak adil seperti diskriminasi terhadap masyarakat Afrika-Amerika di Amerika Syarikat.

Takrifan Rawls dan Bedau kemudiannya diperkemas lagi oleh Smith (2004). Bagi Smith (2004:353), ketidakakuran sivil ialah “...public, illegal and political protest carried out against state or policies...acts of civil disobedience might be justified within a constitutional democracy. Justification here is understood as a moral or political justification where civilly disobedient citizens claim that they are morally or politically entitle to disobey law.” Takrifan ini menyatakan bahawa ketidakakuran sivil adalah satu tindakan awam dan juga tindakan politik yang dilakukan untuk menentang kerajaan atau polisinya. Smith dalam hujahnya menyatakan ketidakakuran sivil dilakukan berdasarkan tiga prinsip utama, iaitu apabila sekumpulan masyarakat dikecualikan dalam proses penyertaan awam (seperti dihalang mengundi), apabila pihak yang berkuasa memanipulasi keadaan untuk kepentingan mereka (seperti mengawal media) dan apabila kerajaan tidak mendapatkan pandangan masyarakat dalam menggubal dasar awam.

Rumusannya, kesemua sarjana di atas bersetuju bahawa ketidakakuran sivil adalah tindakan awam yang menentang undang-undang serta dasar kerajaan yang bertentangan dengan aspirasi rakyat. Ia dilakukan sama ada atas alasan moral, agama, keadilan atau lainnya. Misalnya Rawls menekankan tentang tindakan kerajaan yang menyekat kebebasan rakyat untuk bersuara.

Bedau pula memberi contoh berkenaan dengan ketidakadilan yang wujud dalam masyarakat disebabkan berlakunya diskriminasi kerana warna kulit atau lainnya. Manakala Smith menyatakan ketidakakuran sivil berlaku disebabkan kerajaan tidak memberi layanan sama rata kepada masyarakat, misalnya ada kumpulan tertentu yang tidak dibenarkan keluar mengundi. Antara contoh tindakan ketidakakuran sivil ialah keengganan membayar cukai, menyekat jalan ke pejabat kerajaan, mogok atau enggan masuk kerja dan juga berkumpul bagi melakukan demonstrasi jalanan tanpa kebenaran pihak kerajaan. Selain itu, ketidakakuran sivil juga boleh berlaku melalui Internet atau secara atas talian. Tindakan tersebut biasanya dilakukan untuk memberi tekanan kepada kerajaan supaya mengubah undang-undang serta dasar tersebut.

Bagaimana pula dengan pendemokrasian? Apa hubungan dan kaitannya dengan ketidakakuran sivil? Secara umumnya, pendemokrasian merupakan satu proses menuju demokrasi. Huntington (1991:15) menyatakan pendemokrasian adalah satu proses peralihan daripada rejim bukan demokrasi kepada rejim demokrasi dalam kurun waktu tertentu. Huntington berhujah bahawa pendemokrasian ini adalah merupakan satu fenomena baru bermula pada abad ke 19 yang muncul melalui beberapa gelombang perubahan yang telah membawa kepada perubahan yang luar biasa, begitu juga dengan gelombang baliknya.¹

Menurut Huntington lagi, terdapat pelbagai sebab berlakunya pendemokrasian ini terutamanya demokrasi gelombang ketiga. Antaranya ialah legitimasi sistem autokratik menghadapi masalah disebabkan kenaikan harga minyak dan kekalahan dalam peperangan menyebabkan mereka gagal menyediakan kemakmuran dan kestabilan ekonomi dan juga tidak dapat menjaga kepentingan hidup masyarakat. Akibatnya sistem pemerintahan sedia ada sama ada autokratik atau lainnya beralih kepada sistem demokrasi.

Menurut Doorenspleet (2006:42) pula, *“democratization is defined as a group of transition from authoritarian regimes to democracies that occur within a specified period of time and that significantly outnumber transitions in the opposite direction.”* Beliau menambah bahawa faktor perkembangan ekonomi mempunyai pengaruh terhadap pendemokrasian. Analisis yang dilakukan oleh beliau menunjukkan kesan perkembangan ekonomi terhadap pendemokrasian berlaku secara drastik, terutama sekali semasa demokrasi gelombang ketiga (1976-1989). Doorenspleet dalam hujahnya juga turut membincangkan tentang gelombang demokrasi keempat yang berlaku, berbanding dengan Huntington yang hanya menjelaskan gelombang demokrasi pertama sehingga ketiga sahaja.²

Takrifan sarjana di atas tentang pendemokrasian menunjukkan mereka sependapat bahawa pendemokrasian adalah satu proses peralihan, iaitu daripada sistem atau rejim bukan demokratik kepada rejim demokratik yang berlaku dalam tempoh masa tertentu. Menurut mereka lagi, pendemokrasian berlaku disebabkan beberapa faktor tertentu. Misalnya Huntington menyatakan

terdapat lima faktor utama berlakunya pendemokrasian: antaranya masalah yang dihadapi oleh sistem autokratik, perkembangan ekonomi dan perubahan kegiatan gereja. Manakala Doorenspleet menyatakan satu faktor utama yang membantu mempercepatkan proses pendemokrasian ialah perkembangan ekonomi.

Persoalannya, apakah kaitannya antara ketidakakuran sivil dengan pendemokrasian? Kaitannya dapat dilihat dari faktor berlakunya ketidakakuran sivil itu, antaranya adalah kerana masyarakat menentang pemerintahan kerajaan yang tidak demokrasi seperti tidak adil dalam memberi layanan kepada masyarakat, menyekat kebebasan hak asasi rakyat, menyekat hak politik, menggunakan undang-undang yang tidak demokratik seperti menahan tanpa bicara dan sebagainya. Oleh itu, ketidakakuran sivil diadakan untuk menuntut kerajaan mewujudkan ruang demokrasi dengan menghapuskan perkara yang bertentangan dengan rejim demokratik. Misalnya di Indonesia, ketidakakuran sivil yang berlaku pada tahun 1998 adalah kerana penentangan terhadap pemerintahan autokratik presiden Soeharto selama 32 tahun. Akibatnya Soeharto telah melepaskan jawatannya pada Mei 1998, dan seterusnya telah membuka ruang kepada pendemokrasian politik di Indonesia (Hill & Sen 2005; Aspinall 2005). Manakala kajian oleh O'connor & Sabato (2006) di Amerika menunjukkan bahawa perjuangan orang kulit hitam Afrika-Amerika menentang diskriminasi terhadap golongan minoriti telah menyebabkan kerajaan menghapuskan dasar diskriminasi dan ketidakadilan terhadap kaum minoriti itu dengan mewujudkan undang-undang yang lebih adil, iaitu Civil Right Act 1964.

Penjelasan di atas menunjukkan ketidakakuran sivil adalah kaedah penting dalam proses transisi daripada rejim bukan demokratik kepada rejim demokratik. Namun, proses pendemokrasian bukanlah proses yang singkat, tetapi ia memerlukan masa yang lama. Misalnya di Indonesia, ketidakakuran sivil yang menentang pemerintahan autokratik telah bermula sejak tahun 1970-an lagi, tetapi hanya pada tahun 1998 ia menampakkan kejayaannya. Begitu juga dengan proses menuntut persamaan hak oleh kaum minoriti Afrika di Amerika telah bermula sejak tahun 1950-an lagi, tetapi hanya pada tahun 1964 barulah boleh dilihat hasilnya apabila satu undang-undang yang melarang diskriminasi diluluskan pada tahun 1964.

Fasa Pertama Abdullah Badawi dan Kegemilangan Barisan Nasional

Memandangkan setiap pemimpin mempunyai pendekatan tertentu dalam pentadbiran sesebuah negara, Abdullah Badawi juga mengambil pendekatan tersendiri dalam menerajui negara dengan memperkenalkan beberapa dasar baru. Pendekatan tersebut adalah memperkenalkan Islam Hadhari, slogan kepimpinannya iaitu “bekerja bersama saya” dan juga memberi perhatian kepada perkara yang dipersoalkan masyarakat semasa gerakan reformasi

pada tahun 1998. Antaranya berkaitan isu rasuah, projek mega, salah guna kuasa dalam kerajaan serta hal yang menghakis sistem demokrasi seperti ketidakadilan dalam sistem kehakiman, pencabulan hak asasi dan juga sekatan hak politik rakyat.

Merujuk kepada Islam Hadhari, ia adalah satu konsep yang diperkenalkan oleh Abdullah Badawi untuk menjadikan Malaysia sebagai sebuah negara Islam yang bertamadun dan mengembalikan semula kegemilangan Islam di mata dunia.³ Selain itu, ia juga merupakan satu usaha untuk mengatasi kumpulan ekstrem dengan menyediakan landasan pendekatan Islam yang lebih sederhana (Jabatan Kemajuan Islam Malaysia 2005:3). Manakala slogan yang dilontarkan oleh Abdullah Badawi, iaitu 'bekerja bersama saya' pertama kali disampaikan oleh Abdullah Badawi dalam ucapan pertamanya selepas dilantik menjadi PM. Dengan slogan ini, Abdullah Badawi dilihat lebih terbuka untuk menerima pandangan daripada para pegawai kerajaan yang dilihat merupakan peluang untuk melaksanakan keputusan berasaskan perancangan daripada bawah atau daripada rakyat kepada pihak pengurusan atasan.

Berkenaan dengan perkara yang dipersoalkan rakyat semasa gerakan reformasi, beliau telah mengambil inisiatif dengan berjanji untuk memberi perhatian kepada tuntutan rakyat. Misalnya di awal pemerintahannya Abdullah Badawi telah menjanjikan satu agenda perubahan yang menarik. Antaranya ialah membasmi rasuah, menamatkan projek mega, meningkatkan pertanian dan ekonomi luar bandar, menambahbaik sektor perkhidmatan awam dan juga memulihkan demokrasi (Gomez 2006:78; Marzuki Mohamad 2004:33). Agenda perubahan tersebut telah memberikan harapan besar kepada rakyat yang sekian lama mengharapakan perubahan. Ini kerana perubahan yang dijanjikan hampir sama dengan tuntutan oleh kumpulan reformasi pada tahun 1998.

Dari segi ekonomi pula, Abdullah Badawi meneruskan dasar ekonomi yang sedia ada dan juga memberi tumpuan terhadap bidang pertanian sebagai bidang utama untuk meningkatkan pertumbuhan ekonomi. Selain itu, untuk mengelakkan pembaziran wang rakyat beliau telah membatalkan beberapa projek mega yang telah dirancang semasa era Dr. Mahathir. Antaranya ialah projek pembinaan jambatan bengkak yang menyambungkan Malaysia dengan Singapura dan landasan kereta api berkembar di Semenanjung Malaysia.⁴ Menjelang 2004 juga Malaysia telah menunjukkan kadar pertumbuhan ekonomi yang memberangsangkan. Misalnya pada 25 Februari 2004 Bank Negara telah mengumumkan keluaran dalam negara kasar (KDNK) Malaysia pada tahun 2003 telah meningkat lebih dua peratus daripada jangkauan yang dibuat iaitu 4.5 peratus. Pertumbuhan tersebut dibantu oleh perbelanjaan pengguna, peningkatan eksport dalam sektor pembuatan dan juga peningkatan dalam pelaburan. Malaysia juga telah mencatat perolehan yang tinggi melalui indeks komposit di BSKL. Pada 18 Mac 2004, indeks komposit telah mencapai 900 mata dan ditutup pada 901.48, iaitu tertinggi dalam tempoh empat tahun

(Abdul Rashid Moten & Tunku Mohar Mokhtar 2006:336-337).

Perbincangan di atas menunjukkan pada fasa pertama pemerintahan Abdullah Badawi, beliau telah memperkenalkan beberapa dasar untuk penambahbaikan dalam semua aspek pentadbiran negara. Strategi beliau adalah memberi tumpuan kepada perubahan dalam pentadbiran dengan penekanan kepada aspek keIslaman dan juga pemulihan demokrasi. Perkara yang dilakukan Abdullah Badawi ini adalah sesuatu yang dituntut dan dinantikan oleh masyarakat kerana rakyat sudah tidak dapat lagi menerima pemerintahan Dr. Mahathir yang dianggap sudah terlalu lama iaitu selama 22 tahun. Tambahan pula dengan berlakunya krisis politik pada tahun 1998 yang berakhir dengan pemecatan Anwar Ibrahim, kumpulan reformasi telah meminta beliau berundur. Rakyat mahukan perubahan dalam politik Malaysia, sesiapa sahaja yang menggantikan Dr. Mahathir pada ketika itu, walaupun masih daripada komponen BN akan mendapat sokongan.

Seterusnya selepas enam bulan sebagai PM, dengan keyakinan bahawa rakyat memang memberi sokongan kepada beliau dan menerima agenda perubahan yang dijanjikan, Abdullah Badawi telah membubarkan Parlimen pada 4 Mac 2004 dan pilihan raya umum yang kesebelas diadakan pada 21 Mac. Pada pilihan raya tersebut, BN mempunyai pelbagai isu baru dan menarik yang dapat diketengahkan untuk mendapatkan sokongan rakyat. Satu yang pasti isu tersebut dipengaruhi oleh pembaharuan yang dibawa oleh Abdullah Badawi. Misalnya dalam kempen pilihan raya, BN telah menonjolkan pertama, janji untuk membawa perubahan yang lebih baik dalam pentadbiran dan demokrasi seperti yang diutarakan dalam beberapa ucapan Abdullah Badawi. Kedua, mengeksploitasikan dasar Islam Hadhari untuk mendapatkan sokongan masyarakat, bukan sahaja kaum Melayu tetapi juga masyarakat pelbagai kaum dan seterusnya menyaingi konsep negara Islam Parti Islam Se-Malaysia (PAS). Ketiga, faktor personaliti Abdullah Badawi yang ditonjolkan sebagai seorang yang kuat agamanya, bersih dan sederhana yang juga dapat memberi kekuatan kepada United Malays National Organization (UMNO) untuk menyaingi PAS. Jadi dengan mengetengahkan isu-isu di atas dalam kempen PRU 2004, BN dilihat telah memintas hampir kesemua isu penting yang kebanyakannya menjadi isu utama pembangkang pada PRU 1999 (Joseph Liow 2004:3; Marzuki Mohamad 2004:37).

Hasilnya keputusan PRU 2004 telah memberi kejayaan yang besar kepada BN dengan mendapat 90.4 peratus kerusi Parlimen yang merupakan pencapaian terbaik BN dalam sejarah pilihan raya negara. Secara keseluruhannya, daripada 219 kerusi Parlimen yang dipertandingkan BN berjaya mendapat 199 kerusi, manakala Democratic Action Party (DAP) memperolehi 12 kerusi dan PAS pula hanya enam kerusi. BN juga berjaya memperolehi 62.3 peratus undi daripada keseluruhan undi berbanding 56.5 peratus pada PRU 1999. Melihat kepada pencapaian UMNO pula, berbanding dengan PRU 1999 yang mana UMNO hanya mendapat 62 kerusi Parlimen,

pada PRU 2004 parti tersebut telah menunjukkan prestasi yang baik dengan memenangi 109 kerusi atau 92 peratus daripada kerusi yang ditandingi. Bagi pembangkang pula, pencapaian mereka pada PRU 2004 ini adalah pencapaian yang terburuk apatah lagi bagi parti KeADILan sehingga ada yang menjangkakan itu merupakan penamat bagi parti tersebut. Huraian di atas mendapati BN bukan sahaja berjaya mendapat kembali sokongan daripada masyarakat pada PRU 2004, bahkan telah mencipta kejayaan yang besar.

Fasa Kedua Abdullah Badawi dan Kemunculan Ketidakakuran Sivil

Selepas BN mencapai kemenangan besar pada PRU 2004 seperti dijelaskan di atas, kedudukan Abdullah Badawi semakin selesa kerana beliau berjaya membawa ekonomi negara ke tahap yang lebih baik selepas mengalami kemerosotan teruk pada tahun 1998 dan 1999. Misalnya pada tahun 2005, pendapatan per kapita negara telah meningkat daripada AS\$5,284 pada tahun 1990 kepada AS\$10,318 pada tahun 2005. Selain itu, kadar kemiskinan negara juga telah berkurangan dengan ketara daripada 22.8 peratus pada tahun 1991 kepada 5.7 peratus pada tahun 2004 (Malaysia 2006:10). Pertumbuhan ekonomi yang baik ini membolehkan kerajaan meneruskan dasar-dasar yang dirancang untuk memberi keselesaan kepada masyarakat dan sekali gus dapat menarik rakyat terus menyokong kerajaan. Selain daripada pertumbuhan ekonomi yang baik, kerajaan pimpinan Abdullah Badawi juga mendapat pujian kerana bersikap lebih telus dan adil. Ini kerana pada September 2004, Anwar Ibrahim telah dibebaskan oleh Mahkamah Persekutuan daripada tuduhan liwat yang dihadapinya pada tahun 1999.

Sejurus selepas Anwar Ibrahim dibebaskan beliau turut memuji Abdullah Badawi kerana tidak campur tangan dalam sistem kehakiman negara. Dalam hal ini Wain (2009:299) menulis: *“Most of the experts agreed that Anwar was exonerated only because Dr. Mahathir had left the scene and his successor, Prime Minister Abdullah Badawi, had made it clear he would not try to impose his will on the court.”* Dengan apa yang berlaku seperti penjelasan di atas, Malaysia seperti telah berubah ke arah pendemokrasian. Ini kerana selain daripada peningkatan ekonomi yang memberangsangkan Abdullah Badawi juga telah berjanji untuk meningkatkan demokrasi dengan cara lebih terbuka, telus, memperbaiki sistem kehakiman, meningkatkan sistem penyampaian perkhidmatan awam, mendengar pandangan rakyat dan lainnya. Hal tersebut selaras dengan tulisan Dahl (1971) yang menyatakan antara ciri negara demokrasi adalah kebebasan berpersatuan, kebebasan bersuara, hak mengundi, pilihan raya yang bebas dan adil serta menggubal dasar awam mengikut kehendak rakyat. Manakala Doorensplet (2006) pula menyatakan perkembangan ekonomi mempunyai pengaruh terhadap pendemokrasian yang mana analisis yang dilakukan oleh beliau menunjukkan kesan perkembangan ekonomi terhadap pendemokrasian berlaku secara drastik terutama semasa

demokrasi gelombang ketiga (1976-1989).

Namun proses pendemokrasian yang telah hampir tersebut akhirnya tidak juga berlaku. Ini kerana pertama, Abdullah Badawi tidak menunaikan janji untuk melakukan perubahan seperti mana yang dijanjikan di awal pemerintahan beliau, terutamanya berkaitan dengan pemulihan demokrasi, menghapuskan rasuah dan juga penambahbaikan dalam perkhidmatan awam. Walaupun pada mulanya rakyat memberi peluang kepada beliau kerana pentadbiran beliau agak baru, tetapi memasuki tahun keempat masih juga tidak ada perubahan, rakyat rasa beliau telah gagal melaksanakan janji. Bagi rakyat, mereka melihat setelah BN menang dengan bergaya pada 2004, waktu itulah sepatutnya Abdullah Badawi menunaikan janjinya. Selain itu, pentadbiran Abdullah Badawi juga sering dibayangi oleh campur tangan keluarganya, terutama menantunya Khairy Jamaluddin. Hal ini menjadi serius apabila bekas Perdana Menteri Dr. Mahathir mendedahkan melalui blognya sehingga menyebabkan rakyat tidak berpuas hati. Berikutan itu Abdullah Badawi terpaksa menafikannya. Namun, ia tidak banyak membantu kerana terdapat pelbagai cerita dan versi yang muncul dan menjadi perbualan di internet sehingga rakyat mempercayainya.

Kedua, keadaan ekonomi semasa yang tidak menentu menyebabkan kerajaan terpaksa menaikkan harga minyak. Pada tahun 2006, suasana ekonomi kembali menjadi tidak menentu. Kenaikan harga minyak dunia telah menyebabkan kerajaan beberapa kali menaikkan harga minyak dengan alasan mengurangkan subsidi. Akibat daripada kenaikan tersebut ia telah memberi kesan kepada peningkatan harga barangan yang seterusnya menyumbang kepada kos sara hidup yang semakin tinggi.

Ketiga, pentadbiran Abdullah Badawi diselubungi dengan pelbagai skandal terutamanya kes rasuah yang menjejaskan imej kerajaan. Antaranya ialah kes rasuah yang melibatkan penipuan wang berbilion ringgit di Zon Bebas Pelabuhan Klang (PKFZ) serta kes rasuah yang membabitkan peguam V.K. Lingam.⁵ Selain itu, timbul juga kes pembunuhan seorang model Mongolia iaitu Altantuya Shaaribuu yang dikaitkan dengan penganalisis politik Abdul Razak Baginda dan juga Najib Razak Timbalan Perdana Menteri ketika itu. Walau bagaimanapun, skandal tersebut dinafikan oleh Najib Razak.⁶

Akhir sekali, kegagalan Abdullah Badawi menangani isu-isu agama antara Islam dan bukan Islam. Di fasa kedua pemerintahan beliau berlaku ketegangan antara Islam dan bukan Islam berhubung dengan beberapa perkara yang melibatkan beberapa keputusan Mahkamah Syariah. Antara yang mendapat perhatian umum ialah kes Lina Joy.⁷ Kes yang melibatkan Lina Joy adalah berkaitan kegagalan beliau untuk memohon penukaran nama dan juga status agama daripada Islam kepada Kristian dengan alasan beliau bukan lagi seorang Muslim. Selain itu, tindakan Pihak Berkuasa Tempatan (PBT) yang telah merobohkan kuil Hindu di beberapa kawasan di negeri Selangor juga menimbulkan kemarahan masyarakat, terutamanya kaum India. Antara

kuil tersebut ialah Sri Mariamman dan beberapa kuil lagi di Shah Alam pada 30 Oktober dan 15 November 2006. Tindakan tersebut telah menimbulkan kemarahan bukan sahaja di kawasan setempat, tetapi kebanyakan masyarakat India sehinggakan Hindu Right Action Force (Hindraf) telah memimpin dan mengadakan demonstrasi membantah tindakan kerajaan serta menuntut hak mereka dilindungi (Johan Saravanamuttu 2008: 46-47).

Huraian di atas menunjukkan pada tahun ketiga pemerintahan Abdullah Badawi, timbul pelbagai perkara yang menampakkan kelemahan beliau dalam pentadbiran negara. Ini dapat dilihat daripada campur tangan keluarganya dalam hal pentadbiran serta kegagalan beliau untuk menunaikan janji seperti mengurangkan rasuah dan meningkatkan kualiti perkhidmatan awam. Selain itu, beliau juga gagal menangani dengan baik isu-isu sensitif yang timbul, terutamanya berkaitan dengan isu agama dan kaum. Kesannya menyebabkan rakyat tidak berpuas hati dan akhirnya rakyat bangkit semula untuk menunjukkan ketidakakuran terhadap pentadbiran beliau. Keadaan ini selari dengan kenyataan Bedau (1991) yang menyatakan ketidakakuran sivil dilakukan “...with the intention of frustrating or protesting some law policy or decision of the government (or some of its officers).”

Ketidakakuran ini bermula dengan tindakan menulis di internet. Misalnya pada tahun 2007, telah terdapat pelbagai blog sama ada blog politik atau lainnya yang mengkritik pimpinan Abdullah. Penulis blog ini bukan hanya di kalangan rakyat biasa tetapi mereka merupakan Individu yang pernah bersama kerajaan suatu ketika dahulu. Misalnya Blog Dr. Mahathir, bekas Perdana Menteri Malaysia, Kadir Jassin, bekas Ketua Pengarang New Straits Times Press (NSTP) dan juga Ruhainie Ahmad, iaitu bekas Ahli Parlimen. Selain penulisan di internet, kaum India melalui beberapa wakil Hindraf juga telah berkali-kali menghantar memorandum kepada PM berhubung ketidakpuasan hati mereka berkenaan layanan kerajaan terhadap kaum India. Namun, kedua-dua bentuk ketidakakuran tersebut tidak dipedulikan oleh kerajaan.

Tindakan kerajaan yang tidak mepedulikan memorandum yang dihantar dan juga kritikan di internet telah menyebabkan rakyat turun ke jalan untuk berdemonstrasi. Antara demonstrasi yang terbesar ialah Bersih dan Hindraf. Bersih merupakan gabungan beberapa NGO yang menuntut pilihan raya yang adil, bebas dan bersih.⁸ Perhimpunan Bersih diadakan pada 10 November 2007. Perhimpunan ini telah mendapat sambutan lebih kurang 30,000 orang yang melibatkan pelbagai bangsa yang menuntut diadakan perubahan dalam proses pilihan raya agar lebih telus dan adil. Antara yang terlibat dalam perhimpunan ini ialah Lim Kit Siang, Hadi Awang, Anwar Ibrahim dan Mohamad Sabu. Tujuan mereka adalah untuk berarak ke Istana Negara bagi menyerahkan memorandum kepada Yang di-Pertuan Agong (YDPA) berkaitan dakwaan bahawa Suruhanjaya Pilihan Raya (SPR) melaksanakan pilihan raya yang tidak adil dan memihak kepada BN. Antara tuntutan Bersih ialah

menyemak semula daftar pemilih yang sedia ada, menggunakan dakwat kekal dalam proses pengundian, pemansuhan undi pos dan liputan media yang adil untuk semua parti politik. Akibat daripada perhimpunan, tersebut polis telah mendakwa 17 orang kerana mengadakan perhimpunan tanpa permit. Hasil tuntutan Bersih ini SPR telah bersetuju untuk menggunakan dakwat kekal pada PRU 2008. Namun di saat-saat akhir SPR telah membatalkan penggunaan dakwat tersebut dengan alasan kemungkinan berlaku penyelewengan dan penipuan untuk menghalang masyarakat mengundi dengan menggunakan dakwat tiruan (Ooi Kee Beng 2008b:11; Johan Saravanamuttu 2008:49; Gatsiounis 2008:59-60).

Manakala demonstrasi Hindraf diadakan pada 25 November 2007. Tujuan Hindraf adalah untuk memprotes beberapa isu, antaranya ialah perobohan kuil-kuil hindu oleh PBT.⁹ Walaupun sebelum demonstrasi pihak kerajaan telah mengharamkan perhimpunan tersebut, demonstrasi Hindraf tetap diadakan dan telah melibatkan penyertaan lebih kurang 30000 orang. Ini menyebabkan pihak berkuasa mengambil tindakan untuk menyuraikan mereka dengan menggunakan gas pemedih mata dan juga meriam air. Selain itu, pihak polis juga telah mengadakan sekatan jalan raya di beberapa jalan utama sehinggakan menyebabkan berlaku kesesakan lalu lintas. Akibat daripada demonstrasi tersebut, kerajaan telah menahan mereka yang terlibat iaitu seramai 240 orang. Manakala beberapa pemimpin utama Hindraf seperti Waythamoorthy, Uthayakumar dan V.S Ganapathi telah ditahan di bawah Internal Security Act (ISA) (Maznah Mohamad 2008:444; Johan Saravanamuttu 2008: 46-47; Ooi Kee Beng 2009:10-11). Selain itu, akibat daripada demonstrasi tersebut juga kerajaan telah bertindak mengharamkan semua perhimpunan selepas itu. Alasan yang diberikan ialah perhimpunan dan demonstrasi akan menyebabkan reputasi Malaysia terjejas dan juga berlaku ketegangan antara kaum.

Huraian di atas menunjukkan satu faktor kemunculan ketidakakuran sivil di fasa kedua pemerintahan Abdullah adalah disebabkan oleh kelemahan kepimpinan beliau sendiri Badawi. Kelemahan beliau boleh dilihat berdasarkan beberapa aspek, iaitu pertama, gagal menunaikan janji dan membawa perubahan seperti yang dinyatakan sebelum ini. Kedua, kegagalan menangani isu ekonomi sehingga memberi kesan kepada rakyat. Ketiga, rasuah dalam kerajaan. Akhir sekali, kegagalan memenuhi permintaan atau menangani isu perkauman dengan tidak mempedulikan atau memandang ringan suara-suara dan tuntutan mereka. Justeru itulah memuncaknya semula ketidakakuran sivil pada tahun 2007. Maka persoalannya, apakah kesan ketidakakuran sivil terhadap pendemokrasian? Hal ini dibincangkan di bahagian seterusnya.

Ketidakakuran Sivil dan Pendemokrasian

Penjelasan di bahagian sebelum ini menunjukkan ketidakakuran sivil yang

dilakukan menerusi demonstrasi menyebabkan rakyat terpaksa menanggung akibat daripada tindakan pihak berkuasa seperti menyembur gas pemedih mata dan juga menangkap dan menahan mereka di bawah ISA. Ini kerana kerajaan telah mengharamkan perhimpunan tersebut walaupun ia diadakan secara aman. Bukan itu sahaja, isu-isu tuntutan rakyat yang diketengahkan juga tidak diselesaikan. Dalam keadaan tuntutan rakyat tidak selesai dan tidak dipedulikan inilah kerajaan telah membubarkan Parlimen pada 13 Februari 2008 dan PRU ke 12 di adakan pada 8 Mac 2011. Persoalannya, dapatkah BN mengekalkan pencapaian mereka seperti dalam PRU 2004? PRU 2008 diadakan setahun lebih awal daripada tarikh akhir untuk pembubaran Parlimen pada Mei 2009. Pilihan raya tersebut diadakan agak awal serta dalam keadaan banyak masalah yang belum diselesaikan, antaranya berkaitan dengan tuntutan daripada Hindraf, isu perkauman dan juga masalah ekonomi. Dengan pelbagai isu yang timbul, BN terpaksa berhadapan dengan pilihan raya dalam keadaan banyak perkara yang belum diselesaikan.

Akibatnya, pada PRU 2008 BN gagal mempertahankan kemenangan majoriti dua pertiga bagi kerusi Parlimen. Bagi kerusi negeri pula, BN tewas di Kedah, Pulau Pinang, Perak dan Selangor serta gagal merampas semula Kelantan. Manakala di Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur pula, BN telah kalah 10 daripada 11 kerusi Parlimen yang mereka tandangi. Keadaan tersebut menyebabkan penganalisis politik menyatakan bahawa Malaysia telah dilanda tsunami politik kerana kejutan besar tersebut. Secara keseluruhannya, daripada 222 kerusi Parlimen yang dipertandingkan BN mendapat 140 kerusi. Manakala pembangkang memperolehi 82 kerusi, iaitu terdiri daripada Parti Keadilan Rakyat (PKR) (31), DAP (28) dan PAS (23) (Jadual 1).¹⁰ Keputusan ini menunjukkan BN mengalami kemerosotan yang teruk berbanding dengan PRU 2004 apabila mereka memperoleh 199 kerusi dan pembangkang hanya mendapat 19 kerusi sahaja.

Jadual 1: Kerusi parlimen yang dimenangi oleh parti politik bertanding pada PRU 2008

Negeri	BN	DAP	PAS	PKR
Perlis	3	-	-	-
Kedah	4	-	6	5
Pulau Pinang	2	7	-	4
Perak	13	6	2	3
Kelantan	2	-	9	3
Terengganu	7	-	1	-
Pahang	12	-	-	2
Selangor	5	4	4	9
Neg. Sembilan	5	2	-	1
Melaka	5	1	-	-
Johor	2	1	-	-
Sabah	24	1	-	-
Sarawak	30	1	-	-
W. Persekutuan (K.L, Labuan dan Putrajaya)	3	5	1	4

Jumlah	140	28	23	31
--------	-----	----	----	----

Sumber: Suruhanjaya Pilihan Raya (2009).

Keputusan PRU 2008 yang mengejutkan telah menyebabkan timbul persoalan, apakah faktor yang menyebabkan BN kalah teruk dalam PRU 2008? Terdapat pelbagai analisis yang dibuat berkaitan faktor kekalahan BN pada PRU 2008. Antaranya Maznah Mohamad (2008), James Chin & Wong Chin Huat (2009) dan Abdul Rashid Moten (2009a; 2009b) mengaitkan kekalahan BN dengan beberapa perkara. Pertama, kegagalan Abdullah menunaikan janji membawa perubahan dan gagal menangani isu-isu seperti kenaikan kos sara hidup. Kedua, kelemahan kepimpinan Abdullah terutama dalam menangani isu agama antara Islam dan bukan Islam yang menimbulkan ketidakpuasan orang bukan Islam dan dalam masa yang sama Anwar Ibrahim pula berjaya membina keyakinan rakyat pelbagai kaum kepada kepimpinan parti pembangkang. Akhir sekali, kempen politik melalui internet secara intensif oleh parti pembangkang.

Artikel ini berhujah kemerosotan BN adalah kerana munculnya ketidakakuran sivil sebelum berlangsungnya PRU 2008, terutamanya pada penghujung tahun 2007 seperti yang dijelaskan sebelum ini. Ketidakakuran sivil yang wujud ini terbahagi kepada dua aspek. Pertama, ketidakakuran daripada individu terutamanya oleh Dr. Mahathir. Cara ketidakakuran yang dilakukan beliau ialah melalui penulisan di Internet menerusi blognya. Antara sebabnya ialah Dr. Mahathir tidak berpuas hati dengan dasar dan pentadbiran Abdullah Badawi. Beliau mendakwa Abdullah Badawi lemah dan gagal memimpin negara, terdapat campur tangan keluarganya dalam urusan pentadbiran negara terutama peranan menantunya Khairy Jamaluddin dan juga terdapat amalan rasuah. Kedua, ketidakakuran secara terancang oleh kumpulan tertentu. Antaranya demonstrasi yang melibatkan Bersih dan Hindraf seperti dibincangkan di bahagian sebelum ini. Ini kerana rakyat tidak akur terhadap dasar dan pentadbiran kerajaan Abdullah Badawi yang gagal menangani masalah ekonomi, masalah perkauman, masih mengekalkan amalan rasuah, kronisme dan nepotisme serta tidak mengamalkan demokrasi sepenuhnya, sedangkan di awal pentadbirannya telah berjanji untuk berbuat demikian.

Ketidakakuran sivil yang berlaku di era Abdullah Badawi tidak hanya bergantung pada cara tradisional seperti demonstrasi pada tahun 1998, tetapi turut memanfaatkan teknologi internet. Misalnya pada tahun 2006 sehingga menjelang PRU 2008, terdapat pelbagai blog membincangkan isu semasa dan politik. Rakyat memberi pendapat dan meluahkan perasaan ketidakpuasan hati mereka kepada pentadbiran Abdullah Badawi dengan cara ini kerana cara tradisional seperti perhimpunan dan demonstrasi selalunya akan dihalang oleh kerajaan dan dianggap sebagai perhimpunan haram. Meluasnya penggunaan internet adalah disebabkan oleh pertama, penggunaan internet di kalangan

penduduk Malaysia telah bertambah dengan mendadak. Pada tahun 2007 kadar penembusan Internet di Malaysia ialah sebanyak 47.8 peratus daripada keseluruhan penduduk berbanding dengan tahun 1998 iaitu hanya di bawah 15 peratus. Manakala pengguna internet pula pada tahun 1998 hanyalah satu juta berbanding pada tahun 2008 iaitu 14 juta (Internet World Statistics 2009). Apatah lagi pada tahun 2007 fenomena blog dan juga laman sosial sedang melanda dunia internet. Berbanding dengan laman sesawang, blog dan laman sosial seperti Facebook, Twitter dan Skype adalah lebih mudah dibangunkan di samping dapat berhubung dengan ribuan manusia dengan begitu cepat.

Kedua, adalah kerana semakin banyaknya isu-isu penting yang berkaitan dengan dasar dan pentadbiran negara yang muncul dan ia menjadi perbualan serta persoalan seharian masyarakat. Antaranya ialah kenaikan harga barang, campur tangan keluarga dalam pentadbiran Abdullah, rasuah, diskriminasi kaum dan kegagalan Abdullah menunaikan janji PRU 2004 (Joseph Liow & Afif Pasuni 2010:47). Disebabkan Malaysia menyekat media massa daripada menyiarkan perkara yang sensitif tentang kerajaan, maka internet menjadi medium yang paling mudah digunakan untuk mendedahkan, berbincang dan berbahas tentang perkara-perkara tersebut (James Chin & Wong Chin Huat 2009:84).

Justeru apabila Parlimen dibubarkan pada 13 Februari 2008, parti pembangkang yang dinafikan hak mereka menggunakan media massa perdana telah mengeksploitasi sepenuhnya Internet untuk berkempen. Parti pembangkang utama seperti PAS, DAP dan PKR membangunkan laman sesawang masing-masing yang memaparkan maklumat terkini berkenaan parti, menyampaikan berita-berita terkini politik negara dan juga menyediakan ruangan khas untuk rakyat menyampaikan perasaan tidak puas hati kepada kerajaan. Selain itu, pemimpin parti politik berkenaan turut membangunkan blog peribadi mereka untuk berkempen. Konsep blog yang digunakan oleh pemimpin pembangkang tersebut adalah sama. Mereka menggunakan blog berbentuk teks untuk mencatatkan pelbagai peristiwa, berita terkini, isu penting, masalah rakyat dan ruang untuk rakyat menyuarakan pandangan. Antara blog pemimpin tersebut ialah Anwar Ibrahim, Lim Kit Siang, Karpal Singh, Abdul Hadi Awang dan Husam Musa. Apa yang menariknya mereka ini memberi respons yang sangat cepat terhadap pandangan yang disuarakan oleh rakyat. Ini membuatkan rakyat merasakan mereka mempunyai ruang untuk meluahkan pendapat dan mendapat maklum balas yang segera (Ahmad Rizal Yusof 2008:8; Smeltzer 2008:35-36).

Selain itu, terdapat juga pelbagai blog politik dan forum yang dibangunkan daripada orang perseorangan dan tidak mewakili mana-mana parti politik. Mereka ini tidak segan silu melontarkan pandangan politik untuk tatapan pembaca. Antara yang dibincangkan ialah pelbagai isu dan ketidakpuasan hati rakyat terhadap pentadbiran Abdullah Badawi sehinggakan isu-isu berkenaan hangat diperdebatkan. Antara blog yang sering mendapat

perhatian ialah Kadir Jasin, Kuda Kepang, Sang Kelembai, Raja Petra Kamruddin, Rocky Atan, dan Haris Ibrahim. Terdapat juga para *blogger* yang telah lama aktif akhirnya diberi peluang dan dipilih sebagai calon dalam PRU 2008. Antara mereka ini ialah Tony Pua yang bertanding atas tiket DAP bagi kawasan Parlimen Petaling Jaya, Jeff Ooi Parlimen Jelutong yang juga bertanding atas tiket DAP, Badrul Hisham Shaharin mewakili PKR melawan Khairy bagi Parlimen Rembau dan juga Nurul Izzah juga dari PKR bertanding di Parlimen Lembah Pantai melawan Shahrizat Jalil, Menteri Pembangunan Wanita dan Pembangunan Masyarakat (Smeltzer 2008:35; Ooi Kee Beng 2009:34-35).

Perbincangan di atas menunjukkan ketidakakuran sivil di era Abdullah telah memberi kesan kepada PRU 2008. Namun, adakah ia berhasil kepada proses pendemokrasian? Jika diteliti proses pendemokrasian belum wujud kerana kerajaan masih mengenakan sekatan yang sama terhadap hak asasi, hak politik dan kebebasan media tanpa ada sebarang pindaan terhadap akta yang menyekatnya. Pun begitu, jika diamati secara terperinci, hasil ketidakakuran sivil tersebut telah melahirkan demokrasi siber. Demokrasi siber ini berlaku dalam ruang maya hasil daripada interaksi masyarakat melalui internet. Secara realitinya, hak rakyat memang disekat, tetapi secara maya mereka bebas untuk bersuara, berinteraksi, berkumpul, menyuarakan pandangan melahirkan ketidakpuasan, kritikan dan sebagainya tanpa ada sekatan dan sempadan, waktu serta ruang. Ini kerana penggunaan internet di Malaysia tidak ditapis dan ini telah melahirkan pelbagai laman kritikal seperti Malaysiakini, Malaysia Today, Aliran, Merdeka Review, The Free Media dan Rengah Sarawak (Smeltzer 2008:29).

Persoalannya, sejauh manakah peluang demokrasi siber ini dimanfaatkan oleh masyarakat? Jika melihat kepada huraian di atas, masyarakat terdiri daripada pelbagai lapisan telah terlibat dengan interaksi internet. Mereka ini terdiri daripada pelbagai pihak sama ada penyokong kerajaan, pembangkang, aktivis masyarakat, NGO dan golongan muda telah memanfaatkan demokrasi siber dengan bertemu secara maya terutama dalam laman sosial. Peluang tersebut telah digunakan untuk berbincang, berbahas, mendedahkan pelbagai maklumat penting yang ada kaitan dengan rakyat sama ada berkaitan isu sosial, ekonomi dan politik tanpa ada sebarang tapisan. Bukan sahaja itu, peluang tersebut juga digunakan oleh golongan tersebut untuk menyebarkan maklumat kepada pengguna internet yang pasif (sekadar mengakses tetapi tidak terlibat dalam perbincangan) melalui e-mel, Yahoo Messenger, Facebook, Twitter, Youtube dan lainnya. Hasilnya ia telah membawa perubahan besar pada keputusan PRU 2008. Jadi demokrasi siber ini adalah satu langkah ke arah mewujudkan proses pendemokrasian di Malaysia. Hal ini selaras dengan pendapat Abbot (2004), Hoff (2006) dan Banarjee (2006) yang berhujah bahawa penggunaan internet untuk tujuan politik seperti penyebaran maklumat, perbincangan tentang isu politik dan juga kempen politik dapat meningkatkan

pendemokrasian. Ini kerana masyarakat menerima internet sebagai salah satu alternatif untuk mereka mendapatkan maklumat dan menyuarakan pandangan dengan bebas.

Kesimpulan

Artikel ini telah membincangkan tentang ketidakakuran sivil di era Abdullah Badawi. Abdullah Badawi mengambil alih pemerintahan negara pada tahun 2003 setelah Dr. Mahathir melepaskan jawatan setelah 22 tahun memerintah negara. Sejurus selepas menerajui negara Abdullah Badawi telah memperkenalkan beberapa dasar baru dalam pentadbirannya untuk membezakan pentadbiran beliau dengan Dr. Mahathir serta mengembalikan sokongan masyarakat terhadap BN yang terjejas semasa PRU 1999 akibat daripada berlakunya gerakan reformasi. Antaranya Abdullah Badawi telah memperkenalkan Islam Hadhari, merangka perubahan dalam perkhidmatan awam agar lebih telus dan berdaya saing dan juga memenuhi beberapa tuntutan kumpulan reformasi untuk meningkatkan proses demokrasi, memperbaiki sistem kehakiman dan juga mengurangkan rasuah serta salah guna kuasa. Pada mulanya perancangan beliau berjalan lancar sehingga berjaya mengembalikan semula kegemilangan kepada BN pada PRU 2004 dengan memperolehi 94 peratus daripada keseluruhan kerusi parlimen yang dipertandingkan.

Namun begitu, perubahan yang dijanjikan tidak dapat dilaksanakan sepenuhnya oleh kerajaan Abdullah Badawi. Beliau gagal menunaikan janji untuk melakukan perubahan sama ada dalam aspek politik, ekonomi dan juga pentadbiran. Bahkan terdapat beberapa perkara yang tidak dapat ditangani dengan baik seperti kenaikan harga barangan dan juga masalah perkauman yang dilihat agak meruncing, terutamanya yang membabitkan kaum India. Akibatnya berlaku ketidakakuran di kalangan masyarakat seperti perhimpunan Bersih yang menuntut pilihan raya adil dan bersih dan juga perhimpunan Hindraf yang melahirkan bantahan berkaitan dengan layanan kerajaan terhadap masyarakat India. Ketidakakuran tersebut telah memberi kesan pada pilihan raya umum yang diadakan pada Mac 2008 apabila BN gagal mempertahankan majoriti dua pertiga bagi kerusi parlimen serta tewas lima negeri di tangan pembangkang. Walau bagaimanapun, ketidakakuran tersebut belum dapat mewujudkan pendemokrasian di Malaysia. Namun, hasil penggunaan internet bagi tujuan ketidakakuran sivil akhirnya telah melahirkan demokrasi siber.

Nota Akhir

1. Gelombang pendemokrasian dan gelombang baliknya yang berlaku sejak kurun ke 19 menurut Huntington adalah seperti berikut: gelombang demokrasi pertama (1828-1926), gelombang balik pertama (1922-1942), gelombang demokrasi kedua (1943-1962), gelombang balik

- kedua (1958-1975) dan gelombang demokrasi ketiga (1974-1989).
2. Menurut Doorensplet, berbanding dengan gelombang demokrasi pertama hingga ketiga, gelombang demokrasi keempat yang berlaku antara tahun 1989 hingga 2001 adalah dengan skala yang lebih besar. Semasa demokrasi gelombang ke empat ini, terdapat 47 negara yang melakukan transisi kepada sistem demokrasi dan hanya 18 kembali kepada rejim bukan demokratik.
  3. Bagi mencapai matlamat Islam Hadhari, terdapat sepuluh prinsip utama yang telah digariskan iaitu keimanan dan ketakwaan kepada Ilahi, kerajaan adil dan beramanah, rakyat berjiwa merdeka, penguasaan ilmu pengetahuan, pembangunan ekonomi yang seimbang dan komprehensif, kehidupan berkualiti, perlindungan hak kumpulan minoriti dan wanita, keutuhan moral dan budaya, pemeliharaan alam semula jadi dan kekuatan pertahanan dan perpaduan. Rumusan yang boleh dibuat daripada prinsip ini ialah Islam Hadhari bukan semata-mata memberi penekanan kepada ibadah dalam Islam tetapi juga bertujuan memelihara keharmonian dan keadilan keseluruhan masyarakat melalui amalan pentadbiran yang adil. Prinsip tersebut telah dikemukakan oleh Abdullah semasa ucapan beliau di Perhimpunan Agung UMNO pada September 2004. Untuk penjelasan lanjut lihat Jabatan Kemajuan Islam (2005:3) dan Abdullah Ahmad Badawi (2006:4-5).
  4. Jambatan bengkok adalah projek yang dirancang pada zaman Dr. Mahathir. Semasa Abdullah Badawi mengambil alih pemerintahan negara jambatan tersebut belum lagi memulakan kerja pembinaan tetapi kontrak pembinaan telahpun diserahkan kepada syarikat Gerbang Perdana. Abdullah Badawi kemudiannya membatalkan pembinaan projek tersebut dan membayar ganti rugi kepada syarikat terbabit. Pembatalan pembinaan projek tersebut adalah atas alasan Singapura tidak bersetuju dan juga untuk menjimatkan wang negara. Manakala projek landasan kereta api berkembar juga adalah projek yang dicadangkan pembinaannya pada zaman Dr. Mahathir yang menelan belanja RM 14.5 Bilion. Ia adalah landasan kereta api yang dibina dari Rawang sehingga Ipoh. Untuk mengukuhkan ekonomi Malaysia Abdullah Badawi telah menunda projek tersebut buat sementara. Lihat Kim Quek (2007), Hellen Ang (2007) dan Paridah Abdul Samad (2008) untuk penjelasan lebih lanjut.
  5. Rasuah PKFZ berlaku apabila Kuala Dimensi Sdn. Bhd. yang memiliki PKFZ membelinya sebanyak RM95 juta daripada Koperasi Kemajuan Pulau Lumut pada tahun 1999 telah menjual PKFZ kepada Lembaga Pelabuhan Klang dengan harga RM 1.1 bilion pada tahun 2003. Harga tersebut adalah jauh lebih tinggi daripada harga sebenar. Berkenaan dengan pembangunan PKFZ, kemudiannya ia turut menimbulkan kontroversi apabila kos pembangunan kawasan tersebut yang hanya

- sekitar RM4.6 bilion telah meningkat kepada RM12 bilion. Kes ini telah menunjukkan dengan jelas wujudnya amalan kronisme dan rasuah dalam kerajaan pimpinan BN. Hal inilah yang selalu menimbulkan kemarahan rakyat dan sering dibangkitkan oleh parti pembangkang dan juga pertubuhan bukan kerajaan yang tidak berpihak kepada kerajaan. Kes V.K Lingam ini didedahkan oleh Anwar Ibrahim melalui video yang diperolehinya. Video tersebut menunjukkan Lingam bercakap dengan seorang hakim kanan dan kemudiannya berjanji akan memastikan hakim tersebut dinaikkan pangkat sebagai Ketua Hakim Negara. Hasil pendedahan video ini tidak pula mendapat perhatian dan penyiasatan serius daripada pihak berkuasa. Ini kerana Suruhanjaya Siasatan Diraja telah memberi cadangan supaya turut menyiasat individu lain yang terbabit dalam kes berkenaan, namun pihak kerajaan menganggapnya tidak perlu dan membiarkan sahaja. Pendedahan video Lingam ini juga menyebabkan Majlis Peguam telah mengadakan perhimpunan yang dinamakan 'walk for justice'. Ia melibatkan 2000 peguam dan penyokong mereka yang berarak ke pejabat PM pada September 2007 untuk menuntut penambahbaikan dalam sistem kehakiman di Malaysia. Untuk penjelasan lanjut lihat Ooi Kee Beng (2008a).
6. Altantuya Shaaribuu adalah seorang penterjemah dan model sambilan dari Mongolia. Beliau telah dibunuh dan mayatnya dijumpai diletupkan di Malaysia. Pendedahan kes pembunuhan ini telah menimbulkan kegemparan bukan sahaja kerana cara mayatnya dihapuskan, tetapi juga kerana kes ini dikaitkan dengan Najib Razak, TPM ketika itu. Najib Razak dikatakan mengenali model sambilan tersebut dan pernah bertemu dengan beliau untuk urusan pembelian kapal selam semasa beliau menjawat jawatan sebagai Menteri Pertahanan. Ekoran itu beliau juga dituduh oleh pihak pembangkang terlibat dengan kes pembunuhan tersebut. Apatah lagi penyiasat persendirian iaitu Balasundram juga pernah mengaitkan nama beliau dalam kes ini. Najib Razak, walau bagaimanapun menafikan pernah mengenali wanita berkenaan. Namun tiada sebarang siasatan ke atas beliau berkenaan tuduhan tersebut. Sebaliknya hasil siasatan awal menunjukkan Abdul Razak Baginda iaitu seorang penganalisis politik yang juga rakan Najib Razak, Cif Inspektor Azilah Hadri dan Koperal Sirul Azhar Umar iaitu anggota daripada Unit Tindakan Khas terlibat dengan pembunuhan tersebut. Keputusan kes tersebut akhirnya mendapati Azilah Hadri dan Sirul Azhar bersalah dalam kes pembunuhan berkenaan, manakala Abdul Razak Baginda telah dibebaskan. Lihat Johan Saravanamutu (2008:43-44) dan Lee Hock Guan (2008:194) untuk perbincangan lanjut.
  7. Lina Joy atau nama asalnya Azlina binti Jalani dilahirkan dalam keluarga Islam pada tahun 1964. Apabila mencecah umur 33 tahun pada 21 Februari 1997, beliau telah memohon untuk menukar namanya

daripada Azlina kepada Lina Lelani kerana telah menukar agama daripada Islam ke Kristian dan juga ingin berkahwin dengan lelaki Kristian. Walau bagaimanapun, permohonannya telah ditolak. Beliau kemudian membuat permohonan kedua untuk menukar nama kepada Lina Joy dan juga memohon perkataan Islam digugurkan daripada kad pengenalnya. Permohonannya sekali lagi ditolak dengan alasan beliau adalah seorang Islam dan perlu mengemukakan surat daripada Mahkamah Syariah yang mengisytiharkan beliau bukan lagi beragama Islam. Namun, Lina Joy enggan memohon surat daripada Mahkamah Syariah kerana beranggapan beliau bukan lagi seorang Islam, sedangkan Mahkamah Syariah hanya membuat penghakiman untuk orang Islam. Oleh itu, beliau telah membuat permohonan di Mahkamah Tinggi Kuala Lumpur. Namun, beliau telah kalah dalam kes tersebut kerana dalam kes ini, Mahkamah Syariah yang mempunyai kuasa untuk mendengar permohonannya. Untuk penjelasan lanjut lihat Francis Loh Kok Wah (2009:226) dan Julian C.H Lee (2010:63-64).

8. Bersih bermula dengan penubuhan sebuah Jawatankuasa Bertindak Bersama bagi reformasi sistem pilihan raya pada Julai 2005. Tujuannya ialah untuk mendesak diadakan reformasi dalam proses pilihan raya di Malaysia. Jawatankuasa Bersih terdiri daripada parti politik dan wakil-wakil dari NGO iaitu, SUARAM, Women's Development Collective (WDC) dan Writers Alliance for Media Independence (WAMI). Bersih dilancarkan secara rasmi pada 23 November 2006 di Parlimen. Ia telah dihadiri oleh masyarakat sivil dan NGO, termasuklah Dr. Wan Azizah Wan Ismail, Timbalan Presiden PKR Sivarasa Rasiah, Setiausaha Umum DAP Lim Guan Eng, Setiausaha Publisiti DAP Teresa Kok, Timbalan Presiden PAS Nasharudin Mat Isa, Ketua Pemuda PAS Salahuddin Ayub, Setiausaha Umum Parti Sosialis Malaysia S. Arutchelvan, Presiden MTUC Syed Shahir Syed Mohamad, Pengarah Eksekutif WDC Marina Chin Abdullah dan Pengarah Eksekutif Suaram Yap Swee Seng. Untuk penjelasan lanjut lihat laman sesawang bersih <http://www.bersih.org> (10 Julai 2011).
9. Selain daripada kes yang melibatkan kuil tersebut masyarakat India juga melakukan demonstrasi untuk mendapat perhatian dunia tentang isu kemiskinan masyarakat India di Malaysia. Dalam hal ini, Hindraf telah menyalahkan kerajaan British kerana membawa mereka datang ke Malaysia dan bekerja sebagai buruh di ladang getah dan telah dieksploitasi selama 150 tahun. Dalam perhimpunan tersebut, mereka telah berarak untuk menghantar memorandum ke kedutaan British. Memorandum yang mengandungi 100,000 tandatangan ditujukan kepada Ratu Elizabeth II untuk menuntut pampasan daripada kerajaan British sebanyak 27.7 trillion bagi orang India di Malaysia. Untuk perbincangan lanjut, lihat Ooi Kee Beng (2008b: 11-12) dan James Chin

- & Wong Chin Huat (2009:79).
10. Manakala bagi kerusi DUN pula sebanyak 505 kerusi yang dipertandingkan di 13 negeri. BN hanya dapat mengekalkan kemenangan mereka bagi lapan negeri dengan memperolehi 307 kerusi manakala lima negeri telah jatuh di tangan pembangkang dengan PAS mendapat 83 kerusi, DAP 74 dan PKR 40. PAS telah mengekalkan kemenangan di Kelantan di samping dapat memerintah di Kedah. Manakala PKR mendapat kuasa di Selangor dan DAP memperolehi pemerintahan di Pulau Pinang. Satu lagi negeri yang dikuasai oleh pembangkang ialah Perak. Di Perak, walaupun kemenangan majoriti berpihak kepada DAP tetapi disebabkan undang-undang tubuh negeri tersebut yang mensyaratkan bahawa Menteri Besar mestilah terdiri daripada Orang Melayu, kerajaan Perak telah ditadbir secara bersama antara DAP, PAS dan PKR dengan Menteri Besar dipilih di kalangan calon PAS. Walau bagaimanapun, Perak akhirnya telah jatuh semula ke tangan BN apabila dua wakil rakyat daripada PKR telah melompat parti. Dengan kemenangan lima negeri tersebut, pembangkang yang telah bekerjasama menubuhkan kerajaan negeri telah membentuk Pakatan Rakyat (PR). Dengan wujudnya PR juga, parti pembangkang dilihat semakin yakin dan erat dalam membina kerjasama antara mereka.

Rujukan

- Abbot, J.P. 2004. The internet, reformasi and democratization in Malaysia. Dlm. E.T. Gomez (pnyt.). *The state of Malaysia: ethnicity, equity and reform*, hlm. 79-104. London: RoutledgeCurzon.
- Abdul Rashid Moten & Tunku Mohar Mokhtar. 2006. The 2004 general elections in Malaysia: a mandate to rule. *Asian Survey* 46(2): 319-340.
- Abdul Rashid Moten. 2009a. 2004 and 2008 general elections in Malaysia: towards a multicultural, bi-party political system? *Asian Journal of Political Science* 17(2): 173-194.
- Abdul Rashid Moten. 2009b. 2008 general elections in Malaysia: democracy at work. *Japanese Journal of Political Science* 10(1): 21-42.
- Abdullah Ahmad Badawi. 2006. *Islam Hadhari: a model approach for new development and progress*. Petaling Jaya: MPH Publishing.
- Afif Pasuni. 2011. "Third force" in Malaysia: finding relevance in an emerging duopoly. <http://malaysia-today.net/mtcolumns/specials-report/42934-the-third-force-in-malaysia-finding-relevance-in-an-emerging-duopoly> (30 Oktober 2011).
- Ahmad Rizal Mohd Yusof. 2008. Pendemokrasian internet: pengaruh komuniti elektronik dalam pilihan raya Malaysia ke 12. *Proceeding of the 6th International Malaysian Studies Conference: Engaging Malaysian Modernity 50 Years and Beyond*, Persatuan Sains Sosial Malaysia. Hotel

- Crown Plaza Riverside, Kuching: 1-19.
- Anwar Ibrahim. 2007. Malaysian mudslinging. Dlm. Nathaniel Tan (pnyt.). *Mahathir vs Abdullah: covert wars and challenged legacies*, hlm. 3-5. Kuala Lumpur: Kinibooks.
- Aspinall, E. 2005. *Opposing Suharto: compromise, resistance and regime change in Indonesia*. Stanford: Stanford University Press.
- Bersih. 2011. Introduction. http://bersih.org/?page_id=4111 (10 Julai 2011).
- Bedau, H.A. 1991. Civil disobedience and personal responsibility for injustice. Dlm. H.A. Bedau (pnyt.). *Civil disobedience in focus*, hlm. 49-67. London: Routledge.
- Banerjee, I. 2006. Political participation and democratization: the role of the internet in Asia. Dlm. J. Hoff (pnyt.). *Internet, governance democracy: democratic transition from Asian and European perspective*, hlm. 21-46. Copenhagen: NIAS Press.
- Chadwick, A. 2006. *Internet politics: state, citizens and new communication technologies*. New York: Oxford University Press.
- Dahl, R.A. 1971. *Polyarchy: participation and opposition*. New Haven: Yale University Press.
- Doorenspleet, R. 2006. *Democratic transitions: exploring the structural sources of the fourth wave*. New Delhi: Viva Books.
- Francis Loh Kok Wah. 2009. *Old vs new politics in Malaysia*. Petaling Jaya: SIRD.
- Gatsiouinis, I. 2008. *Beyond the veneer: Malaysia's struggle for the dignity and direction*. Singapore: Monsoon.
- Gillmore, D. 2004. *We the media: grassroots journalism by the people, for the people*. Sebastopol, CA: O'Reilly.
- Hellen Ang. 2007. Crooked bridge: don't expect straight answer. Dlm. Nathaniel Tan (pnyt.). *Mahathir vs Abdullah: covert wars and challenged legacies*, hlm. 28-32. Kuala Lumpur: Kinibooks.
- Hill, D.T. & Sen, K. 2005. *The internet in Indonesia's new democracy*. London: Routledge.
- Hoff, J. 2006. E-democracy in Denmark: black clouds on a blue sky? Dlm. J. Hoff (pnyt.). *Internet, governance democracy: democratic transition from Asian and European perspective*, hlm. 1-20. Copenhagen: NIAS Press.
- Huntington, S.P. 1991. *The third wave: democratization in the late twentieth century*. London: University of Oklahoma Press.
- Internet World Statistic. 2009. <http://www.internetworldstats.com/asia/my.html> (17 Februari 2009).
- James Chin & Wong Chin Huat. 2009. Malaysia's electoral upheaval. *Journal of Democracy* 20(3): 71-85.
- Johan Saravanamuttu. 2008. A tectonic shift in Malaysian politics. Dlm. Ooi Kee Beng, Johan Saravanamuttu & Lee Hock Guan (pnyt.). *March*

- 8: *eclipsing May 13*, hlm. 33-79. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Joseph Liow & Afif Pasuni. 2010. Debating the conduct and nature of Malaysia politics: communalism and new media post-March 2008. *Journal of Current Southeast Asian Affairs* 29(4): 39-65.
- Joseph Liow. 2004. A brief analysis of Malaysia's eleventh general election. *UNISCI Discussion Papers*: 1-5. www.ucm.es/BUCEM/revistas/cps/16962206/articulos/-UNISOHO4043300004A.PDF (1 Disember 2008).
- Julian C.H. Lee. 2010. *Islamization and activism in Malaysia*: Petaling Jaya: Strategic Information and Research Development Centre.
- Kim Quek. 2007. Stop nonsense over half-bridge. Dlm. Nathaniel Tan (pnyt.). *Mahathir vs Abdullah: covert wars and challenged legacies*, hlm. 19-27. Kuala Lumpur: Kinibooks.
- Lee Hock Guan. 2008. Malaysia in 2007: Abdullah administration under siege. *Southeast Asian Affairs* 2008: 187-206.
- Malaysia. 2006. *Rancangan Malaysia Kesembilan 2006-2010*. Kuala Lumpur: Percetakan Nasional Malaysia.
- Marzuki Mohamad. 2004. Malaysia's 2004 general elections: spectacular victory, continuing tensions. *Kasarinlan: Philippine Journal of Third World Studies* 19(2): 25-53.
- Maznah Mohamad. 2008. Malaysia-democracy and the end of ethnic politics? *Australian Journal of International Affairs* 62(4): 441-459.
- Margolis, M. & Resnick, D. 2000. *Politics as usual: the cyberspace "revolution"*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- O'Connor, K. & Sabato, L.J. 2006. *American government: continuity and change*. New York: Pearson.
- Ooi Kee Beng. 2008a. *Lost in transition: Malaysia under Abdullah*. Petaling Jaya: Strategic Information and Research Development Centre.
- Ooi Kee Beng. 2008b. The opposition's year of living demonstratively. Dlm. Ooi Kee Beng, Johan Saravanamuttu & Lee Hock Guan (pnyt.). *March 8: eclipsing May 13*, hlm. 6-32. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Ooi Kee Beng. 2009. *Arrested reform: the undoing of Abdullah Badawi*. Kuala Lumpur: REFSA.
- P. Gunasegaran. 2007. Question time: 22 questions for Mahathir. Dlm. Nathaniel Tan (pnyt.). *Mahathir vs Abdullah: covert wars and challenged legacies*, hlm. 44-48. Kuala Lumpur: Kinibooks.
- Paridah Abdul Samad. 2008. *Abdullah Ahmad Badawi: a new breeze in Malaysia's politics*. Kuala Lumpur: Partisan Publication.
- Pinkney, R. 2003. *Democracy in the third world*. Ed. ke-2. London: Rienner Publishers.
- Rawls, J. 1971. *A theory of justice*. Massachusetts: Belknap Press.

- Smith, W. 2004. Democracy, deliberation and disobedience. *Res Publica* 10: 353-377.
- Smeltzer, S. 2008. Blogging in Malaysia. *Journal of International Communication* 14(1): 28-45.
- Suruhanjaya Pilihan Raya. 2006. *Laporan Pilihan Raya Umum Malaysia 2004*. Kuala Lumpur: Percetakan Nasional Malaysia.
- Suruhanjaya Pilihan Raya. 2009. *Laporan Pilihan Raya Umum ke-12, 2008*. Kuala Lumpur: Percetakan Nasional Malaysia.
- Tan Lee Ooi. 2010. *Dinamik ruang siber dalam gerakan reformasi di Malaysia*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Wain, B. 2009. *Malaysian maverick: Mahathir Mohamad in turbulent times*. London: Palgrave Mcmillan.
- Weiss, M.L. 2000. The 1999 Malaysian general elections: issues, insult, and irregularities. *Asian Survey* 40(3): 413-435.